

Čas a vědomí času

Patočka již brzo po válce (už poté, co byl zbaven práva přednášet) napsal významný text do Křesťanské revue, totiž „Čas, mýtus, víra“ (1952, znovu in: Péče I., s. 133). Jako ostatně vždy, překládal jsem si jeho „fenomenologizující“ formulace do jiných, kdysi jsem je nazýval „kriticko-realistické“, od čehož jsem se odvrátil pro nevhodnost termínu „realistický“ a „realita“. Patočka napsal: „Abychom dospěli k specificky lidskému časovému vědomí, nepostačí úspěch a její kontinuita; musí tu být též diskontinuita, představovaná oním radikálním „ne“ k tomu, co je pouze dáno a tradováno.“ A pak si sám klade otázkou, nepochybně hodnou naší pozornosti: „Zde však je nutno položit si další otázku: spočívá naše časové vědomí, hlavně vědomí budoucnosti, na lidské potřebě a schopnosti tvořit nové, nebo naopak spočívá možnost tvořit nové na tom, že máme vědomí budoucna?“ Bylo mi naprosto jasno, když jsem to četl, že takovéto formulace jsou hluboce vadné: tvorba nového nemůže být podmiňována „vědomím budoucna“, nýbrž budoucností samou, ovšem nikoliv budoucností jakožto čímsi „jsoucím“, protože budoucnost je ex definitione chápána jako to, co (ještě) není. Právě tato nesnáze přiměla asi Patočku a už Husserla samého – a kdysi velmi dávno Augustina) k tomu, aby se uchýlil do sféry subjektivity, do sféry „vědomí“. Ovšemže to můžeme pochopit, ale jen jako chybu; budoucnost musíme navzdory tomu, že ji budeme důsledně chápat jako to, co ještě není, respektovat jako „skutečnou“, tedy jako skutečnost. To znamená rozšíření pojetí „skutečného“ jako toho, co už bylo uskutečněno a co právě nyní „jest“, jednak na to, co kdysi již uskutečněno bylo, ale v plnosti nyní už není, nýbrž zbyly z toho jen zbytky, relikty, jednak na to, co v nějakém (nejspíš novém!) smyslu k uskutečnění vyzývá a vede, a co tedy s možností uskutečnění jakoby počítá (zde je třeba přezkoumat mnohé: co to je „možnost“, co vlastně myslíme, když nám jde o uskutečňování, jak můžeme a máme chápat to, co sice ještě není, ale přesto (nás) vyzývá, apeluje na nás a v nějakém smyslu nás „vede“, atd.).

(Písek, 100415-1.)